

ज्योत तेवत ठेवू या !

‘स्वराज्य हा माझा जन्मसिद्ध हक्क आहे तो मी मिळवणारच’ हा मंत्र लोकमान्य टिळकांना स्फुरला आणि तो त्यांनी स्वतःच्या जीवनाचा आदर्श पुढे ठेवत आपल्या राष्ट्राला दिला. इंग्रजांच्या दमनशक्तीने लोकमान्यांचे आणि त्यांच्या मंत्राने प्रेरित झालेल्या सर्वांचेच अनन्वित हाल केले. पण राष्ट्रप्रेमाची जागी झालेली ज्योत तेवतच राहिली; ती ते विझवू शकले नाहीत.

अंधार अतिशय गडद होता. यश मिळण्याची शक्यता कोठेच नजरेला येत नव्हती. मग लोकमान्यांसारख्या सुजाण व्यक्तींनी हा मार्ग का पत्करला असावा ? वेदांपासून सर्व शास्त्रांचे त्यांनी मनापासून अध्ययन केलेले होते. त्यांचे चरित्र अभ्यासले म्हणजे गीतेत दिलेली स्थितप्रज्ञाची लक्षणे प्रत्यक्ष व्यवहारात उतरलेली दिसायला लागतात. कर्म-ज्ञान-भक्ती किंवा अष्टांगयोगसाधना यापैकी कशाचाही मनापासून अभ्यास घडला, तर विवेकबुद्धी जागी होते. ती एकदा जागी झाली म्हणजे मग सर्व प्रेरणा फलाच्या आशेपासून निवृत्त होतात. हे केल्याने मला काय मिळणार आहे, हा कोता विचार मागे पडतो. असे केल्याने काय घडू शकते याचाच फक्त विचार होतो.

भूतकालातच रमणारी, पूर्वग्रहदूषित आणि गतानुगतिक वृत्ती किंवा फल काय मिळणार आहे, याचाच विचार करणारी व्यापारी वृत्ती असे दीपसंभ निर्माण नाही करू शकत. तेजाची आराधना करणाऱ्याला प्रकाशनिर्मिती शक्य आहे, पण त्यासाठी स्वतः जळत राहायचीच तयारी ठेवावी लागते. आपल्याच वैयक्तिक स्वार्थाचे होमकुंड करून त्यात सान्या आशा-आकांक्षा, सुख-सुबत्ता यांचा होम पेटा ठेवावा लागतो.

हे आपणच करायला हवे आहे ही प्रेरणा जागृत झाली, म्हणजे ते कोणीतरी येऊन करील याची वाट पाहणे शिल्लक राहत नाही. यशाची शक्यता कितपत आहे हा विचारसुद्धा मागे पडतो आणि कार्य सुरू होते. लोकमान्य टिळक, स्वातंत्र्यवीर सावरकर, महात्मा गांधी अशा लोकोत्तर विभूतींची योग्यता मोठी, तपस्या तर त्याहून मोठी. त्यामुळे त्यांच्या जीवनपद्धतींनी निर्माण केलेला प्रकाश किती तरी दूरवर पसरतो. तेवढी शक्ती कदाचित आपल्याजवळ नसेल, पण म्हणून प्रकाशनिर्मिती करायचीच नाही ?

प्रकाशाची गरज प्रत्येक ठिकाणी आणि प्रत्येक क्षणाला असते. आपल्या कुवतीप्रमाणे ज्योत तेवत ठेवायला हवी. अजून अंधार गडदच आहे. संत

ज्ञानेश्वरांनी सांगितलेला स्वर्धम सूर्याचा उदय व्हायला अजून अवकाश दिसतो आहे. तोवर आपली-आपली ज्योत सांभाळून तेवत ठेवू या. एखाद्या प्रकाशयात्रीला चार पावलं टाकण्याइतका मार्ग उजळला तरी फार मोठी कमाई होणार आहे ती !

—भीष्मराज चाम
(‘मना सञ्जना’ या पुस्तकातून)